

Секція Освіта	
УДК 37.09	
Дата першого надходження статті до видання	2026-04-15
Дата прийняття статті до друку після рецензування	2026-05-15
Дата публікації/оприлюднення	2026-05-30

Формування безпечного освітнього середовища здобувачів закладів вищої освіти

Горянін Іван Іванович

асистент кафедри педагогіки та соціальної роботи
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна
e-mail: gorianin.ivan@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-2175-2953>

Сокотов Юрій Вікторович

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра сфери обслуговування, технологій та охорони праці
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна
e-mail: juriy2104@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8654-5882>

Монько Роман Мирославович

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра сфери обслуговування, технологій та охорони праці
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна
e-mail: r_monko@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-8641-6925>

Анотація. Глобальна тенденція щодо трансформації системи цивільного захисту від реагування на можливі надзвичайні ситуації до забезпечення стійкості держави під час різних кризових ситуацій знаходить віддзеркалення в реаліях України у складних умовах воєнного стану, введеного внаслідок масштабного вторгнення військ російської федерації на територію України. Метою даного дослідження є комплексна аналітика особливостей формування безпечного освітнього середовища здобувачів закладів вищої освіти в умовах військового періоду. Дослідження проводилось з використанням загальнонаукових методів пізнання: логічного та структурного аналізу, індукції та дедукції, порівняння, абстрагування, конкретизації, узагальнення та формалізації. У статті розглянуто основні функції публічної влади, що володіє повноваженнями щодо безпеки цивільного населення під час воєнного стану. Проаналізовано нормативно-правові підвалини забезпечення цивільного захисту в Україні у військовий час. Розкрито найбільш значущі елементи структури безпечного освітнього середовища в закладах вищої освіти. Зокрема, особливу увагу зосереджено на необхідності поєднання фізичної безпеки, психологічного комфорту, етичних норм та потенціалу інноваційних технологій, безперервного моніторингу та прагнення до постійного удосконалення. Відзначено високу ефективність сучасних методів регулювання цивільної безпеки на

основі ризик-орієнтованого підходу щодо мінімізації соціально-економічних наслідків військового часу, ідентифікації загроз, попередження ризиків та забезпечення захисту населення. Обґрунтовано необхідність комплексного адаптивного підходу до формування безпечного освітнього середовища здобувачів закладів вищої освіти, що включає якісний зворотний зв'язок, дотримання принципів прозорості та добросовісності, оперативне виявлення проблемних аспектів. Практична цінність результатів дослідження полягає в можливості їх використання в процесі протистояння сучасним викликам і загрозам, що постають перед Україною в умовах військового стану та пріоритетністю європейської інтеграції.

Ключові слова: безпечне освітнє середовище, цивільний захист, здобувачі закладів вищої освіти, безпекові заходи, науково-педагогічний працівник, викладачі БЖД, цивільна безпека, освітній процес.

Creating a safe educational environment for students of higher education institutions

Horianin Ivan

Assistant at the Department of Pedagogy and Social Work
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Chernivtsi, Ukraine

e-mail: gorianin.ivan@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-2175-2953>

Sokotov Yuriy

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor
Department of Service Sector, Technologies and Occupational Health and Safety
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

e-mail: juriy2104@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8654-5882>

Monko Roman

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor
Department of Service Sector, Technologies and Occupational Health and Safety
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

e-mail: r_monko@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-8641-6925>

Abstract. The global trend towards transforming the civil protection system from responding to possible emergencies to ensuring the stability of the state during various crisis situations is reflected in the realities of Ukraine in the difficult conditions of martial law, introduced as a result of the large-scale invasion of the Russian Federation troops into the territory of Ukraine. The purpose of this study is a comprehensive analysis of the features of the formation of a safe educational environment for students of higher education institutions in the conditions of a war period. The study was conducted using general scientific methods of cognition: logical and structural analysis, induction and deduction, comparison, abstraction, concretization, generalization and formalization. The article considers the main functions of public authorities that have powers regarding the safety of the civilian population during martial law. The regulatory and legal foundations of ensuring civil protection in Ukraine during wartime are analyzed. The most significant elements of the structure of a safe educational environment in higher education institutions are revealed. In particular, special attention is

focused on the need to combine physical safety, psychological comfort, ethical norms and the potential of innovative technologies, continuous monitoring and the desire for constant improvement. The high effectiveness of modern methods of regulating civil security based on a risk-oriented approach to minimizing the socio-economic consequences of wartime, identifying threats, preventing risks and ensuring the protection of the population is noted. The need for a comprehensive adaptive approach to the formation of a safe educational environment for students of higher education institutions is substantiated, which includes high-quality feedback, adherence to the principles of transparency and integrity, and prompt identification of problematic aspects. The practical value of the research results lies in the possibility of their use in the process of confronting modern challenges and threats facing Ukraine in the conditions of martial law and the priority of European integration.

Keywords: safe educational environment, civil protection, applicants to higher education institutions, security measures, scientific and pedagogical worker, teachers of the State Railways, civil security, educational process.

Вступ

Актуальність проблеми. В Україні система цивільного захисту населення розвивається у складних умовах воєнного стану, який було запроваджено в лютому 2022 року через зростання загрози з боку військ російської федерації на території України, де вони перебувають з 2014 року. І якщо до 2022 року додаткові заходи з обмеження стикування військ в Донецькій та Луганській області, розмежування та відведення військ України та росії давали ілюзорний вигляд створення безпекового поля, коридору, то з 2022 року вогневе ураження об'єктів цивільної інфраструктури, житлових зон, торгових центрів, вулиць та будинків сіл, міст, лікарень, пологових будинків, дитячих садочків, навчальних закладів тощо по всій території України зумовлюють відповідне реагування держави.

Формування безпечного освітнього середовища в закладі вищої освіти вбачається на сьогодні одним із основних пріоритетів розвитку суспільства. Таке середовище має забезпечувати підтримку інтегрованої взаємодії між студентами та викладачами в контексті підтримки безпекових пріоритетів, сприяючи гармонійній синергії соціальних, академічних і етичних засад. Наразі дотримання ключових принципів безпеки позиціонується не звичайною формальністю, а необхідною передумовою створення ефективного освітнього середовища закладу вищої освіти, так як безпековий поступ здобувачів освіти тісно взаємозв'язаний із відчуттям психологічного комфорту та захищеності, що стимулює студентів до активнішої залученості у академічному житті, креативному розвитку й соціальній діяльності, формуючи основу для успішного майбутнього професійного становлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-методологічну основу досліджуваної проблематики сформовано дослідниками, чиї роботи зосереджені на аспектах функціонального інструментарію системи цивільної безпеки та захисту населення під час військових дій. В Україні актуалізація наукових пошуків щодо аспектів формування концепції ефективної протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам відбулася із початком повномасштабного вторгнення РФ (І. Мосій та ін. [1]; А. Шульдик, Г. Шульдик [2]; О. Беспартічна, К. Скребкова [3]). Зокрема, вченими ґрунтовно розроблено засади системи моніторингу, ідентифікації загроз та ефективного реагування на них (І. Ізарова

(I. Izarova) та ін. [4], С. Албул, С. Єгоров [5]), а також досліджено правові аспекти участі цивільних осіб у захисті України в умовах воєнного стану (М. Андрієнко та ін. [6]).

Низка досліджень науковців присвячена питанням адаптації закладів освіти до нових викликів шляхом модернізації змісту та форм освітнього процесу, активної інтеграції інноваційних технологій, змін на стратегічному рівні управління університетами (М. Лобна (M. Lobna) та ін. [7], К. Мутума, Н. Мутунга (K. Mutuma, N. Mutunga [8])). Такі методи, на переконання науковців, сприяють формуванню партнерських взаємин між викладачами й студентами, що слугує компонентою системи комплексної безпеки освітнього простору.

На окремих аспектах реалізації безпекових інтересів у закладах вищої освіти зосереджена увага ряду сучасних науковців (Ф. Аль-Гараві (F. Al-Gharawi) [9], А. Сябіна (A. Syabina) [10], Г. Лопатіна (H. Lopatina) та ін. [11]). Зокрема, вивчається вплив корупційної складової, розвитку внутрішніх систем забезпечення якості, аналізу ризиків у освітньому процесі та управлінні.

Виділення невирішеної частини проблеми. Необхідно зазначити, що, попри наукові досягнення приведених вчених, існує необхідність в глибших дослідженнях інструментарію забезпечення цивільного захисту та оперативної ідентифікації внутрішніх та зовнішніх загроз у середовищі закладів вищої освіти, що дозволить оптимально формувати комплексну концепцію безпеки, оперативно реагувати на нові виклики та розробляти комплекс превентивного захисту.

Мета статті. Метою дослідження виступає аналітика потенціалу формування безпечного освітнього середовища здобувачів закладів вищої освіти в Україні під час військових дій.

Наукова новизна. Наукова новизна полягає у розкритті найбільш вагомих елементів структури безпечного освітнього середовища у закладах вищої освіти для пропозиції інноваційних підходів, що дозволяють успішно впроваджувати інтегрований освітній підхід із залученням цифрових інноваційних інструментів. Такий підхід забезпечує поєднання аспектів фізичної безпеки, психологічного комфорту, етичних норм та потенціалу інноваційних технологій, безперервного моніторингу та прагнення до постійного удосконалення.

Практичне значення. Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання викладачами та управлінцями закладів вищої освіти в Україні для оптимізації безпекової підтримки освітнього процесу.

Методологія

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження стали сучасні загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема: індуктивний та дедуктивний для аналізу та узагальнення інформації про предмет дослідження, аналіз під час опрацювання наукових та правових джерел з предмета дослідження; узагальнення вивчених матеріалів, прогнозування та узагальнення для формулювання висновків і рекомендацій за результатами дослідження; функціональний метод при поєднанні частин дослідження з основною його темою; системно-структурний метод при формуванні цілісних частин даних.

Спеціальними методами наукового вивчення даної теми є: історичний метод при вивченні послідовного розвитку формування комплексу заходів з створення безпеки; метод системного аналізу при порівнянні загроз цивільному населенню та відповідної реакції держави на їх усунення; узагальнення нормативних та практичних матеріалів при проведенні дослідження.

Джерела даних. Основними матеріалами дослідження були відібрані галузеві публікації, проіндексовані у провідних наукових базах даних (Web of Science, Scopus). Перевага надавалась вибірці – 2020-2026 роки. Для оцінки ризику упередженості включених досліджень використовувався метод мозкового штурму.

Інструменти аналізу. Візуалізацію результатів реалізовано за допомогою інструментів Microsoft Excel.

Обмеження дослідження. Дослідження має певні обмеження, такі як складність проведення експериментальної перевірки отриманих результатів.

Результати

Феномен безпеки розуміється як стан відсутності будь-яких загроз у повній мірі, а також як вид діяльності щодо попередження, виявлення, усунення, зменшення і запобігання загрози. Поняття безпечного освітнього середовища включає соціальний, фізичний та психологічний аспекти, що забезпечують основу для ефективної взаємодії усіх учасників освітнього процесу. Відчуваючи власну захищеність, студенти більш охоче долучаються до наукової та проектної діяльності, різноманітних ініціатив, водночас розвиваючи академічну самостійність та критичне мислення. Водночас, науково-педагогічний працівник стає мотиватором безпекового поступу студентської спільноти, забезпечуючи психологічний мікроклімат на основі поваги й довіри. Як результат такої взаємодії утворюється міцний фундамент для професійного та особистісного й професійного зростання.

На сьогодні гарантії безпеки виступають незаперечною основою управлінської діяльності в освітній сфері, створюючи оптимальні сприятливі передумови для реалізації освітнього процесу. У період запровадження військового стану функціонує єдина державна система цивільного захисту. Такий стан речей регулюється Кодексом цивільного захисту України, Законом України «Про правовий режим воєнного стану», галузевими нормативно-правовими актами та нормами міжнародного гуманітарного права.

Воєнний стан характеризується особливим правовим режимом, що запроваджується в Україні або на окремих її територіях у випадку зафіксованої збройної агресії чи потенційної загрози нападу, котрі несуть безпосередню небезпеку для незалежності чи територіальної цілісності держави. Введення воєнного стану надає легітимності щодо наділення відповідних органів публічною владою. Зокрема, військові адміністрації, військово командування та управління, органи місцевого самоврядування набувають необхідних повноважень щодо попередження загрози, відсічі збройній агресії та гарантування національної безпеки, усунення загрози державній незалежності України та її територіальній цілісності, а також тимчасового конституційного обмеження прав людини і громадянина [12].

Із офіційним оголошенням про введення воєнного стану в Україні запрацювала система оповіщення та інформування населення щодо повітряної тривоги: через АТ «НСТУ», державні суспільні телерадіокомпанії, міські, громадські та інші телерадіоорганізації незалежно від форми власності, користуючись своїми мережами телебачення та мовлення, через операторів електронного зв'язку з використанням

електронних комунікаційних мереж загального користування (телефонний зв'язок, текстові повідомлення), через Інтернет-ресурси (веб-сайти, соціальні мережі). Впродовж літа 2022 року було також розроблено і повідомлено широкому загалу населення інші типи сигналів, які мають попереджати також про ядерну небезпеку, хімічну небезпеку, надзвичайну ситуацію. Для цього розроблено різні типи сигналів, які доведені до населення за допомогою різних соціальних меседжерів. Реагуванням на повітряну загрозу в усіх громадських закладах різних форм власності стоїть вимога призупинити усі процеси, провести відвідувачів, здобувачів освіти до найближчого (в ідеалі власного) укриття, а сам заклад закрити.

Сутнісними основами поняття безпечного освітнього середовища в закладах вищої освіти вбачаються інклюзивність, комплексність, доброчесність і прозорість, а також взаємна відповідальність. Безпечне середовище охоплює створення безбар'єрного фізичного простору, забезпечення цифрової безпеки та розбудову атмосфери взаємної поваги, що безпосередньо чинить вплив на якість підготовки фахівців [13]. Ключовими компонентами безпечного освітнього середовища можна виділити:

1) фізичну безпеку, що передбачає дотримання пожежних норм, наявність обладнаних укриттів, організацію пропускнуго режиму, створення безбар'єрного інклюзивного простору;

2) психологічний комфорт, що включає запобігання дискримінації та різних форм булінгу, функціонування психологічних служб;

3) кібербезпеку, що передбачає інформаційну захищеність освітніх платформ, забезпечення захисту персональних даних, розвиток критичного мислення та медіаграмотності учасників освітнього процесу;

4) етику та толерантність, тобто забезпечення рівних можливостей для усіх студентів.

Інноваційним технологіям відводиться все більший функціонал у формуванні безпечного освітнього середовища. Зокрема, особливої ваги набувають інструменти для контролю та комунікації. Віртуалізація та онлайн-платформи не тільки розширюють загальний потенціал освітнього процесу, але й сприяють виникненню нових викликів, пов'язаних з інформаційною безпекою, захистом даних, надійними способами автентифікації, конфіденційністю користувачів ресурсів [14]. У цьому контексті науково-педагогічний працівник активно впливає на формування цифрової грамотності студентів та освоєнню ними засад кібербезпеки. Такий підхід дозволяє інтегрувати основні принципи безпеки в кожен аспект комунікаційного процесу.

Спільна взаємодія викладачів безпеки життєдіяльності (БЖД) із здобувачами вищої освіти над дослідницькими завданнями та проектами розкриває потенціал командної взаємодії, що позиціонується важливою компонентою підтримки безпечного освітнього середовища. У разі, коли здобувачі освіти відчують довіру, повагу та відкритість у середовищі освітньої взаємодії, студенти більш вмотивовані до пошуку інноваційних рішень, відкритого обговорення нових ідей та нових підходів. Зазначене сприяє посиленню безпекового розвитку середовища закладу вищої освіти, формування навичок відповідального використання технологій, більш ефективної комунікації та конструктивної критики [15]. При цьому науково-педагогічний працівник має оперативно попереджувати будь-які форми деструктивної поведінки, адже налагоджена взаємодія учасників освітнього процесу стає фундаментом майбутніх академічних, професійних і особистісних досягнень.

Належну увагу в процесі формування безпечного освітнього середовища здобувачів вищої освіти необхідно приділяти підтримці психічного здоров'я. У закладі вищої освіти має бути передбачена можливість отримання анонімної психологічної допомоги та антикризової підтримки [16]. Окрім того, необхідними аспектами є етика

та толерантність, що базуються на концепції людиноцентризму. Практична зорієнтованість освітнього процесу потребує адаптивності, інтеграції змісту, персоналізації, когнітивності, зворотного зв'язку, акценту на участі студента.

Окремо варто відзначити роль науково-педагогічного працівника в забезпеченні безпечного освітнього середовища закладу вищої освіти, що наразі виходить за межі традиційної передачі знань. Власне, викладач формує атмосферу, де кожен студент може вільно висловлювати думки та має право голосу. З цією метою викладач має піклуватись про справедливе оцінювання, персоналізацію, емпатію, підтримку у випадку психологічних труднощів. Також, саме науково-педагогічний працівник моделює етичну поведінку, демонструє толерантність та відповідальне ставлення як до особистих обов'язків, так і прав студентів. Зазначене дозволяє створювати надійне підґрунтя для формування здорової академічної культури, де довіра й повага позиціонуються визначальними цінностями.

Цивільний захист у закладах вищої освіти полягає у комплексі заходів, спрямованих на запобігання надзвичайним ситуаціям, захисті учасників освітнього процесу, організацією евакуації. Організація безпеки в закладах вищої освіти включає кілька ключових напрямів: фонд захисних споруд (укриття, сховища), що відповідають державним будівельним нормам; навчання та тренування для відпрацювання дій під час тривоги та евакуації; спеціалізовані формування (рятувальні, пожежні, медичні та групи оповіщення чи зв'язку).

Обговорення

Інтерпретація результатів. У контексті актуальних викликів формування безпечного середовища у закладах вищої освіти вбачається одним із ключових завдань сьогодення. Важливою позиціонується також проблема комплексного управління якістю, що асимілює внутрішні механізми оцінювання ефективності та забезпечення безпеки. Очевидно, що розробка конкретизованої системи моніторингу й аналізу ризиків дає змогу своєчасно та оперативно ідентифікувати кризові точки та попереджати їх розгортання.

Зазначене підтверджує потребу злагодженої взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу в закладі вищої освіти та ефективної комунікації. Окрім того, необхідно звернути увагу, що конкурентоспроможність закладів вищої освіти, значною мірою, детермінується безпековим чинником, адже освітня інституція, яка не спроможна на належному рівні гарантувати технологічну, інформаційну та психологічну безпеку, поступово втрачає довіру соціуму. В зв'язку з цим, управлінські механізми в сфері сучасної вищої освіти мають бути націлені на підтримку стійкості та адаптивне реагування, забезпечення сприятливого психологічного мікроклімату для учасників освітнього середовища та дотримання вимог цивільної безпеки у часі загроз війни.

Порівняння з іншими дослідженнями. На сьогодні нерідкими є випадки, коли впровадження низки заходів з цивільної безпеки не дає очікуваних позитивних результатів. Підступні удари ворога по цивільних об'єктах, складність підтримки технічних та фінансових можливостей, а деколи й несвідоме ставлення управлінців до питань безпеки, неякісне облаштування укриттів та безпечних місць потребують створення ефективної нормативної бази для контролю за дотриманням безпекових вимог.

Отримані результати дослідження узгоджуються з висновками роботи І. Мосій та ін. [1], де звертається особлива увага на важливість розвитку в сучасних здобувачів освіти навичок безпеки життєдіяльності та цивільного захисту, критичного мислення, взаємодії, емоційного інтелекту. Порівнюючи висновки М. Андрієнко та ін. [6] з результатами поточного дослідження, можна переконатись у необхідності поєднання цифрових інструментів та особистісного потенціалу студентів для кращої взаємодії, розвитку адаптивності та резильєнтності.

Отримані результати в окремих аспектах суперечать висновкам досліджень R. Gurevych та ін. [14], де наголошується на викликах надмірного перевантаження студентів закладів вищої освіти інформацією та цифровими технологіями. Зазначене зумовлює необхідність підвищеної уваги до забезпечення балансу між інноваційною та традиційною формами навчання, забезпечення психологічної підтримки розвитку стресостійкості здобувачів освіти.

Наукова новизна (розгорнуто). Наукова новизна полягає у розкритті найбільш вагомих елементів структури безпечного освітнього середовища у закладах вищої освіти для пропозиції інноваційних підходів, що дозволяють успішно впроваджувати інтегрований освітній підхід із залученням цифрових інноваційних інструментів. Такий підхід забезпечує поєднання аспектів фізичної безпеки, психологічного комфорту, етичних норм та потенціалу інноваційних технологій, безперервного моніторингу та прагнення до постійного удосконалення.

Практичне значення (розгорнуто). Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання викладачами та управлінцями закладів вищої освіти в Україні для оптимізації безпекової підтримки освітнього процесу. У результаті виникає можливість для формування свідомої, ефективної спільноти освітнього середовища, де кожен учасник відчуває себе захищеним і готовим до реалізації власного потенціалу.

Висновки

Проведене дослідження дає можливість висвітлити ряд висновків та виявити ряд невирішених проблем у стану захисту цивільного населення України в період дії військового стану. Найперше, це порушення прав людини при відсутності чи неякісному облаштуванні укриттів в період повітряних тривог, низький рівень уваги до якісного викладання освітніх програм з цивільного захисту та безпеки життєдіяльності, складність підтримки технічних та фінансових можливостей, несвідоме ставлення управлінців до питань безпеки.

Структура безпечного освітнього середовища в закладах вищої освіти має містити в основі комплексний підхід, що асимілює фізичний, психологічний, технологічний та організаційний рівні. Ефективна співпраця науково-педагогічного складу та здобувачів вищої освіти можлива лише у разі належного інфраструктурного забезпечення, чіткого дотримання етичних норм, інтеграції сучасних технологій. Окрім того, необхідно забезпечити регулярний моніторинг та контроль безпекових аспектів освітнього середовища, своєчасно та оперативно реагувати на виклики та стимулювати до вдосконалення безпекового розвитку. Перспективним прагненням має стати створення безпечного стійкого освітнього середовища як фундаменту для підготовки відповідальних фахівців майбутнього.

Список використаних джерел

1. Мосій І. М., Поліщук О. А., Квітко Н. Адаптація та розвиток закладів вищої освіти у післявоєнний час: прогноз тенденцій. *Перспективи та інновації науки*. 2023. №16(34). С. 236-247. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-16\(34\)-236-247](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-16(34)-236-247)
2. Шульдик А., Шульдик Г. Діагностика та формування лідерських якостей у здобувачів вищої освіти. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. №4(64). С. 229-239. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-64-229-239>
3. Беспартічна О. І., Скребкова К. С. Принципи формування лідерських якостей у здобувачів вищої освіти. *Освіта та педагогічна наука*. 2021. №3(178). С. 13-24. DOI: 10.12958/2227-2747-2021-3(178)-13-22
4. Izarova I., Prytyka Y., Uhrynivska O., Shestopalov N. Protection of Rights of Internally Displaced Persons amid Military Aggression in Ukraine. *The Age of Human Rights Journal*. 2023. №20. <https://doi.org/10.17561/tahrj.v20.7711>
5. Албул С., Єгоров С. Правові аспекти участі цивільних осіб у захисті України в умовах воєнного стану. *Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір*. 2022. <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/654f3d2d-85b0-4a52-8a62-377bf77b7722/content>
6. Андрієнко М., Слюсар А., Гаман П., Фомін А. Формування механізмів публічного управління цивільним захистом населення в умовах військового стану. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. №7(9). [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-7\(9\)-220-231](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-7(9)-220-231)
7. Lobna M. The Identity and Protection of Civilians in International Humanitarian Law. *Des noms, des êtres et des récits d'identités*. 2022. №10(1). <https://aleph.edinum.org/7473?lang=fr>
8. Mutuma K., Mutunga N. Civilian Protection in War; An Insurmountable Task? Prohibited & Legally Permissible Conduct During Hostilities. *Journal of Conflict Management & Sustainable Development*. 2022. №8(4). <https://journalofcmsd.net/wp-content/uploads/2022/06/Civilian-Protection-inWar.pdf>
9. Al-Gharawi F. Protecting civil and cultural objects under the provisions of the international humanitarian law (A comparative study). *Journal of Misan Comparative Legal Studies*. 2020. №1(2). <https://www.iasj.net/iasj/article/219622>
10. Syabina A., ILSA Ch. Ukraine v. Russia: Legal Protection for Civilians Under IHL. 2022. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4091884>
11. Lopatina H., Tsybuliak N., Popova A., Hurenko O., Suchikova Y. Inclusive education in higher education institution: Are Ukrainian faculty members' ready for it?. *Research in Education*. 2024. №118(1). Pp. 49-72. <https://doi.org/10.1177/00345237231207721>
12. Ridei N., Tytova N., Kanova L., Panchenko L., Slonovska O. Quality and life safety aspects in the educational policy of Ukrainian educational institutions. *International Journal of Health Sciences*. 2022. №6(2). Pp. 1035-1045. DOI: [10.53730/ijhs.v6n2.10678](https://doi.org/10.53730/ijhs.v6n2.10678)
13. Greben S., Chyrva H. Challenges and opportunities in Ukrainian higher education governance. *Public Administration and Law Review*. 2025. №1 (21). Pp. 15-25. <https://doi.org/10.36690/2674-5216-2025-1-15-25>
14. Gurevych R., Koval M., Lytvyn A., Kusiya M., Opushko N. Ensuring Safe Learning in Institutions with Specific Conditions during Wartime in Ukraine: From Global Practices to a Contextualized Model. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2025. №17(2). Pp. 102-125. <https://doi.org/10.18662/rrem/17.2/975>
15. Gresha V., Shylo S., Korolkov V., Kulykovskiy R., Kapliienko O. Universities in times of war: Challenges and solutions for ensuring the educational process. *Problems and Perspectives in Management*. 2023. №21(2). Pp. 80-86. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21\(2-si\).2023.10](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21(2-si).2023.10)

16. Mattingsdal J., Espevik R., Johnsen B. H., Hystad S. Exploring why police and military commanders do what they do: An empirical analysis of decision-making in hybrid warfare. *Armed Forces & Society*. 2024. №50(4). Pp. 1218–1244. <https://doi.org/10.1177/0095327X231160711>

References

1. Mosii, I. M., Polischuk, O. A., & Kvitko, N. M. (2023). Adaptatsiia ta rozvytok zakladiv vyshchoi osvity u pislavoiennyi chas: prohnaz tendentsii [Adaptation and development of higher education institutions in post-war time: forecast of trends]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky - Perspectives and innovations in science*, 16(34), 236-247. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-16\(34\)-236-247](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-16(34)-236-247) [in Ukrainian].
2. Shuldik, A. V., & Shuldik, G. O. (2021). Diagnostyka ta formuvannia lider skykh yakostei u zdobuvachiv vyshchoi osvity [Diagnosis and formation of leadership qualities in higher education applicants]. *Vcheni zapysky universytetu «KROK» - Scholarly notes of KROK University*, 4(64), 229-239. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-64-229-239> [in Ukrainian].
3. Bepartochna, O. I., & Skrebkova, K. S. (2021). Pryntsypy formuvannia lider skykh yakostei u zdobuvachiv vyshchoi osvity [Principles of forming leadership qualities in higher education applicants]. *Osvita ta pedahohichna nauka - Education and pedagogical science*, 3(178), 13-24. DOI: 10.12958/2227-2747-2021-3(178)-13-22 [in Ukrainian].
4. Izarova, I., Prytyka, Y., Uhrynovska, O., & Shestopalov, N. (2023). Protection of Rights of Internally Displaced Persons amid Military Aggression in Ukraine. *The Age of Human Rights Journal*, 20. <https://doi.org/10.17561/tahrj.v20.7711>
5. Albul, S., & Yehorov, S. (2022). Pravovi aspekty uchasti tsyvilnykh osib u zakhysti Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Legal aspects of the participation of civilians in the defense of Ukraine under martial law]. *Naukovi problemy zaprovadzhennia pravovoho rezhymu voiennoho stanu v Ukraini: suchasnyi vymir – Scientific problems of the introduction of the legal regime of martial law in Ukraine: a modern dimension*. <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/654f3d2d-85b0-4a52-8a62-377bf77b7722/content>
6. Andriienko, M., Sliusar, A., Haman, P., & Fomin, A. (2022). Formuvannia mekhanizmiv publicnoho upravlinnia tsyvilnym zakhystom naseleння v umovakh viiskovoho stanu [Formation of mechanisms of public management of civil protection of the population under martial law]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii – Scientific Innovations and Advanced Technologies*, 7 (9). [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-7\(9\)-220-231](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-7(9)-220-231)
7. Lobna, M. (2022). The Identity and Protection of Civilians in International Humanitarian Law. *Des noms, des êtres et des récits d'identités*, 10(1). <https://aleph.edinum.org/7473?lang=fr>
8. Mutuma, K., & Mutunga, N. (2022). Civilian Protection in War; An Insurmountable Task? Prohibited & Legally Permissible Conduct During Hostilities. *Journal of Conflict Management & Sustainable Development*, 8(4). <https://journalofcmsd.net/wp-content/uploads/2022/06/Civilian-Protection-inWar.pdf>
9. Al-Gharawi, F. (2020). Protecting civil and cultural objects under the provisions of the international humanitarian law (A comparative study). *Journal of Misan Comparative Legal Studies*, 1(2). <https://www.iasj.net/iasj/article/219622>
10. Syabina, A., & ILSA, Ch. (2022). Ukraine v. Russia: Legal Protection for Civilians Under IHL. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4091884>
11. Lopatina, H., Tsybuliak, N., Popova, A., Hurenko, O., & Suchikova, Y. (2024). Inclusive education in higher education institution: Are Ukrainian faculty members' ready for

- it?. *Research in Education*, 118(1), 49-72.
<https://doi.org/10.1177/00345237231207721>
12. Ridei, N., Tytova, N., Kanova, L., Panchenko, L., & Slonovska, O. (2022). Quality and life safety aspects in the educational policy of Ukrainian educational institutions. *International Journal of Health Sciences*, 6(2), 1035-1045. DOI: [10.53730/ijhs.v6n2.10678](https://doi.org/10.53730/ijhs.v6n2.10678)
13. Greben, S., & Chyrva, H. (2025). Challenges and opportunities in Ukrainian higher education governance. *Public Administration and Law Review*, (1 (21)), 15-25. <https://doi.org/10.36690/2674-5216-2025-1-15-25>
14. Gurevych, R., Koval, M., Lytvyn, A., Kusi, M., & Opushko, N. (2025). Ensuring Safe Learning in Institutions with Specific Conditions during Wartime in Ukraine: From Global Practices to a Contextualized Model. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 17(2), 102-125. <https://doi.org/10.18662/rrem/17.2/975>
15. Greshta, V., Shylo, S., Korolkov, V., Kulykovskiy, R., & Kapliienko, O. (2023). Universities in times of war: Challenges and solutions for ensuring the educational process. *Problems and Perspectives in Management*, 21(2), 80–86. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21\(2-si\).2023.10](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21(2-si).2023.10)
16. Mattingsdal, J., Espevik, R., Johnsen, B. H., & Hystad, S. (2024). Exploring why police and military commanders do what they do: An empirical analysis of decision-making in hybrid warfare. *Armed Forces & Society*, 50(4), 1218–1244. <https://doi.org/10.1177/0095327X231160711>